

Sz. Pál Timotheusnak írt levelét olvasni magam látni a
lelt. Lektorok és Bibliomások
hi mi legyen az újabb Verhe
peny és igaz. E mindy versey
állat az mi kívánta magy. titka
Az Isten magy jelent a kettő, magy
máltatott. Lelki magy láttatott az
máltatott. predikáltatott az. Lektorok
kített ő benne e világon felvált
a dicsősége.

Coll. II. 11. 9. Most ő benne látni a
Isten magy. E mindy kettőre állatja
máltatott. Ez ellen olvasni magy
az III. Caput. 10. dikt Verit. E
éltől kezdve amas. Debenst. meli
új világa magy. amas. ábrázolt
állatja. amas. E. Perantit.

Emmentia
1747

Emmentia
1747

Emmentia
1747

Emmentia
1747

In Erdélyi Orsz. kiadás
Köszönök

ERDELLYI 135
MÉHECSKE

Melly
A' Méhekkal való bánásnak
titkait, és mesterségét rövid sum-
mába foglalván, szemünk elei-
be terjeszti.

Mellyet
Sok irásokból, 's hasznos experien-
tiákból ki-tanúlt, és egybe ízedett Se-
raphicus Szent FERENCZ Minorita
Conventualis Szerzetében lévő
egy áldozó Pap.

Másodszor Nyomtattatott.

KOLOSVARATT,
Az Academiai Bötűkkel. 1767-dikben.

A' KEGYES OLVASOHOZ.

Ezen Erdély Országi Méhecskének mesterséges véle való bánását, és titkát rövid summában le-akarván írásommal árnyékozni: úgy tűnik szemem eleibe, mint-ha egy kosárban minden majorkodásbéli hasznos munkáját szemlélném.

Mert ha magára a' Méhecskére vetem szememet, zengedező fáradbatatlan munkálkodását, esztendőről más esztendőre való szaporodását, tiszta, és csinos rendit, 's munkáit látom. Ha pedig tekintem az ő hasznos dolgait, a' szépen le-csüggő, mesterségesen egybe rakott, drága édeségű mézzel meg-hordatott, 's bézároltatott lépe gyönyörködtett. Kiknek esztendőként való pénzt kereső munkájáról, velek való hasznos gondviseléséről, és mesterséges majorkodásról akarám ezen csekély magyar pennámnak írását bocsátani.

Azért mind ezeknek okos, és hasznos végbe vitelére, meg-tanít ezen Méhecske, mellyben mit, 's miként munkálodhasson a' jó gazda ember esztendőnek minden részeiben, fel-talállya. Ezeket pedig régi, es új meg-ért, sok esztendeig méhészkedésben forgott tudósoktól hallottam, láttam, 's magam vékony experienciámból irtam: nem-is egyéb okból, hanem hazám fiaiboz való szeretetemből; kiket látván, hogy e' féle szükséges könyvek-ből meg-fogyatkoztanak, nem akartam őket ilyen kincstől meg-fosztani, hanem csekély fáradságomat nem szánván, örömeft vékony tudományomat vélek közlöm.

Te azért kegyes Olvasó ezen munkácskában füleket gyönyörködtető magyarságot ne keress, mert nem szándékozom példazo forma beszéddel, sem gyönyörködtető igékkal ezt elődbe terjeszteni, hanem világos, 's könnyű értelmű szokkal akarom le-árnyékozni, hogy így jobban meg-értvén, könnyebben meg-tanulván boldogulhass méheid állapottyában: bizonyos-is lehetsz benne, hogy ezen Méhecske Isten-segétsege által méheidnek elő menetelét, 's kívánságod szerint való állapotra jutását meg-mutattya.

I. RÉSZ.

I. R É S Z.

A' Méhról.

I.

♦♦♦♦ Méh egy repdéső, tiszta, és cfinos állat, mellynek négy szárnyai, két fekete fényességű mozdulhatatlan szemei, hat, két két körmös, és szőrös lábai fogas áll kapczái, egy hosszú nyelve, és mérges egy fulánkja vagyon. A' szárnyai által-látható hártvácskából állanak, mellyek közül egyik vállán kettő kettő szokott nőni egy más mellett, de a' felsőbbek hosszabbak szoktak lenni. Két szemei kin ülök, valami vékony hártvával bé-fedezve, azért homályos látó. Lábai izecskékkel tellyesek, az hátalsok hosszabbak a' többinél, mellyekkel a' méh kenyeret, és a' viaszot szokta hordani, azokhoz raggatni, a' két középsőken áll munkájában, és noha mind az hat lábain áll-is nyugodalmában, még-is két első lába kéz gyanánt szolgál neki, azokkal szemeit-is tisztogat-

togattya, hogy jobban lásson, valamint az hátulfokkal szárnyait, hogy jobban repülhessen. Áll-kapczái mint-egy harapófogó, nem úgy állanak, mint más állatoknak, hanem oldalt. Nyelve olly hofzfűző, hogy szájában el nem fér, hanem kettőzve fekszik nyaka alatt. Végre fulánkja csak egy, de mérges nagyon, élni-is szokot véle ember, barom, madár, és más méh ellen; valamiben pedig azt ő egyszer bocsáttya (mint hogy a' szakás nyilhoz hasonló) ki nem veheti, hanem a' béle oda szakadván, meg-kell néki döglenni. Hátulsó részében a' gyomra mellett egy kis holyag láttatik, mellybe csak egy csepfér, ebben hordgya a' mézet, vizet-is, mellyet nem hátul, hanem elől ad-ki szájján.

2. A' Méhben uralkodik mind az öt érzékenség: A' Látás noha gyengébb mint más állatokban, még-is csak lát, kivált távúlról, ellenben közélről nem olly képpen, a' mint tapasztallyuk, mert történni szokott, hogy mikor jó a' virágokról kosarához, ha az ember szemközbe mégyen véle, meg-ütközik, el-annyira, hogy gyakran le-is esik a' földre. A' Szaglás hatalmas
ben-

benne, ki ki tapasztalhattya, mert mezfize meg érzi a' mézet, és fel-emelkedvén szárnyaival a' levegő égbe akár melly virágos mezőt észre veszen. A' tapasztalással a' természet ötet szépen meg-ajándékozta, mellyet észre vehet az ember, mert ha a' kosarához csak valamennyire hozzá ér is, azonnal meg-tudgya. Az izlés tiszta, és világos benne, hasonló több érzékességéhez, ez által szokta meg-külömböztetni az ártalmas vizeket, nedveségeket, és virágokat. Utollyára hallással-is bőven uralkodik; meg-hallja anyjának rajzás idején zokogását, hallja több társainak dorombolását, sőt minden zörgést, patogást, csengetést, dobolást, füttyögetést meg-hall.

3. Minden méh eleinten éretlen féreg, hasonló a' pondrohoz, tizen nyolcz napokig van a' lép fiokocskájában bé polálva, s az után szárnyafon jó ki, de minek utánna a' viafzk fedélen magát által rágtavólna, és szárnyafon világot kezdett látni, színére nézve eleinte hamú színű, sőt még szárnyai-is hasonló, de kevés idő mulva, fetét barna színben öltözik, ab-

ban-is marad, miglen érett állapotra jut-
 ván meg-öszül, és el-vész; mert nem szo-
 kott tovább élni egy esztendő, és három
 holnapnál, akkor meg-öszül, meg-lankad,
 's szárnyaiban meg-csonkúlván, vég bú-
 csút vészzen a' többitől. Mindazonáltal fok
 ideig el lehet ötöt tartani fiúról fiúra. Ki-
 vánná itt nem kétlem valaki érteni, mi
 okozza a' méhecskének illy rövid idejét?
 nem egyéb, hanem az ő fáradhatatlan
 munkás volta.

4. A' méh valamint magára, úgy több
 társaira különös szorgalmatossággal fi-
 gyelmez, egy aránsú közönséges törvén-
 nyel él társaival, mert egynek sincs sza-
 badságában az, melly másnak meg-nincs
 engedve. Innen vagy az - is, hogy főha
 az eledelért öszve nem vesznek, hanem
 egy-aránt ösztyák azt, a' mit gyűttenek,
 és minek-utánna mindeneket el-költének,
 és keresésre, hordásra alkalmatlan lészzen
 az idő, éhel-is együt hálnak meg.

5. Végezetre: Különös alázatos tiszte-
 lettel, és fő tekintettel az ő elől járójához,
 királynéjához, vagy - is Anyához visel-
 tetik, el-annyira, hogy a' nélkül csak dol-
 goz-

gozni sem kíván, sőt a' mit dolgozik, ha-
 szontalan; Annával'edgyütt pedig kész
 minden munkára, és mindenütt csendes.
 Sok egyebeket irhatnék a' méhnek termé-
 szetéről, és tulajdonságáról, magok igaz-
 gatásának mesterségéről, és majorkodásá-
 nak modgyáról: de csak idő töltés, és
 talám a' kegyes olvasónál unalmat-is sze-
 rezhetne.

II. R É S Z.

Az Anya Méhről.

6.

AZ Anya (a' mint mások nevezik Ki-
 rályné) kivált-képpen való szépségü,
 és tekintetü méh, melly-is majd kétszer hofz-
 szabb, 's vastagabb a' rend-szerént való
 méhnél, de még sincs olly vastag mint a'
 here (mellyről az harmadik részben) noha
 jóval hofzszabb annál: természetére, fzi-
 nére, és az ő testének formájára, 's állásá-
 ra nézve különbözik jóval a' közönséges
 iréhtől. Feje mivel áll-kapczája rövidebb,
 gömbölyűbb valamennyire a' méhekénél.
 Nyelvet ollyat adott néki a' természet,
 hogy csak fél-annyi mint a' más rend-sze-
 rént való méheke, azért alkalmatlan-is a'

munkálkodásra, mivel ha ki járna-is kosárából, ha gyorsabban, és szerényebben dolgoznék-is a' más méhnél, még-is a' töcséres virágoknak mélyiségéből lehetetlen volna rövid nyelvével valamit kiszijni. Szárnya négy vagyon, nem-is nagyobb a' más rendbéli méhekénél, sőt ha jól meg-nézi az ember, testéhez képest rövideknek-is láttzanak. Lábai szinten hat vagyon néki, csak hogy egyenesebbek a' csontyai, és a' fodorai, mint más méheknek, mellyek-is testekhez hasonló színűek, csak hogy czomjai sárgácskábbak. Háta egészen barnaságú, és az-is a' jó Anya, melly nem felötte világos barna. Hafa, az álla - kapczájától fogva egészen végig szép fetét sárga, nem fokkal fetétebb a' finom aranyánál. Hátullya eleinél fokkal hosszabb, abban-is különbözik a' más féle méhtől, hogy hátulso része az Anyának hegyesebb. Fulánkja ennek-is csak egy, de kicsin vagyon, sőt fél annyi sincs, mint más méheknek, nem-is szokott véle marni, 's magát oltalmazni.

7. Az Anya méhek háza, mellyben szaparodik, avagy fajzik, nem a' kosárnak

nak felső részeiben, hanem rend-szerént a' lépnek az allyán, szegletén, vagy közepén szakadozások között szokott lenni; némelty kosárban kettő, három, némeltyben egy, de némeltyben tiz-is találhatik. Mikor fok Anya-ház látzik, nem mindeikből válik haszonra való, mert a' nemzések materiája hibás, és fogyatkozott léfzen az Anya-is benne. Az Anya-méh nemzésének materiája pedig nem tojás (mint némeltyek állittyák) hanem olyan forma: egy kevesé sárgaságú materia, mint az tej-fel.

8. A' Méh Anya nélkül munkájában semmit nem boldogulhat, sőt igen veszedelmes nem csak munkájának, de magának-is állapottya; mert a' darások horgyák, a' tolvaj méhek rontyák ügyefogyott forsát. Láttam egyszer, 's többször-is derék kosár méhet, mellyben éppen majd kárt vall vala a' gazda ember erefztésnek idején, mivel az Anyának meg-szakadozván szárnyai, midőn ki-verte volna raját a' kosárból, és ki-jött volna a' fok méh, a' kosár előtt le esett, kit-is noha az ember gyakran meg-találván visszafizta tett volna kosár-
sára-

sárába, még-is csak el-veszett nagy romlására a' jó rajnak, utolsó veszedelmére-is jutott volna bizonyosan, ha másúnnan új Anyát nem adott volna nékie.

9. Meg-történik az - is, hogy az Anya gyenge lévén, midőn a' raj ki-jő, és csoportosan ki-fzál kosarából, gyakran le-fzokott a' földre esni, távul, avagy közel a' kosárhoz; mellyet észre vévén fokan a' méh raj közül mint igaz hiv népei mel-lölle el-nem távoznak, kik el-esését észre vették, ott vigyáznak, edgyütt ottan véle kéfzek meg-is halni. Hanem ha az Anya vagy megint fel-kerekedik, avagy a' méhéfzek reá találván fel-emelik, akkor véle edgyütt az ő népe-is fel-fzál.

10. Az Anya kivált-képpen való szeretettel viseltetik népéhez, kivált ujjonnan költ, 's nőtt fiaihoz: bizonyosan tapasztaltam, hogy az öreg Anya (nem lévén más) az raj meg-fokafodván, 's az idő jól szolgálván az rajjal edgyütt el-mégyen. Ez-is oka fokszor, hogy az öreg kosárok-nak nem lehet elő menetelek, mert Anyok el-rajzott, és anyátlanok maradtak. Visgáld-meg bár az ilyen mag méheidet, kik-

kiknek erefztés után előmenteket nem tapasztalod, meg ládd Anya nélkül hagyta őket a' fzerencsétlenség, és tégedet meg-csal vélek a' reménség.

11. Maga az Anya-méh tellyefséggel nem dolgozik, mivel nem engedi a' terméfzet. meg-vonván tölle a' munkához kévántató eszközőket; hanem Uri modon mulatozik, nem-is azon egy helyen, hanem a' mint a' szükség, és alkalmatofság kévannya, hol egy helyen, hol más helyen igazgattya népét.

Ezeket halván a' fzorgalmatos gazda, kévanná tudni nem kétlem jeleit az anyátlan méhnek, 's ennek orvoslását, a' menyiben vékony experientiám engedi nem-is halgatom-el rövid tudományomat erről tenni. Azért ha tudni akarod vane' Anya méhednek, az allyáról füstöld-fel a' méhet, végy ki az üres lépből egy, két darabot, mellyben, hogy ha száraz méh kenyeret találz bőven, jele, hogy az el-mult nyáron az a' méh Annával edgyütt el-rajzott, ha kevés száraz méh kenyeret találz, jele annak, hogy ófzfzel veszet-el az Anya. De ha tellyebb füstöld a' boga-

bogarát, 's tavaszszal egészséges fiacskákat látisz a' lépben, ne búsuly, mert az olly kosárban Anya vagyon.

12. Nem csalhatatlan jele az anyátlan méhnek az-is, hogy ha Aprilisnek vége felé már here-fiasítást találisz a' lépben, mert a' méh ha Anya vagyon, akkor őnt here fiakat, mikor már bőven raja, és méh fiasítása vagyon.

13. Az-is bizonyos jele az Anyátlan méhnek ereztés után, vagy tavaszszal, hogy ha kettőt, egyet, vagy hármát, ereztvén, sok méh maradott a' kosárban, még-is resten dolgozik, vagy tavaszra jutván nehezen veszi-fel magát. Azért minél hamarébb Anyát adgy néki, mellyet miképpen vihetz végbe, meg-tanítanak a' következő czikelyek.

14. Ha egyéb modot nem találisz, és ősz felé, vagy, őszszel veszed észre méhednek boldogtalan forsát, ús egy szegény rajt belé, ki szedvén előbb kevés lépecskéit. Mellyre nézve igen jó, és szükséges rajzás idején, olly szegény rajokat meg-tartani, és meg-hagyni.

15. Ha

15. Ha őszszel anyátlan méhednek anyát nem adhattál, vagy észre sem vetted nyomorodott voltát, tavaszszal Aprilis, vagy Majusban nézd-meg, mellyik kosárban találisz fias lépet, váj ki egy darabot az olly fias lépből, váj, vagy méis annyit, és olly formán az anyátlan kosárnak lépből-is, tedd helyébe a' fias lép darabot, és valami vékony szálkácskával szegezd együvé; abból Anyát fognak magoknak csinálni. De ha a' ki-metzet fias lépben már Anya-ház talál lenni, annál jobb azt fel-szegezni.

16. Rajzásnak idején igy-is adhatisz Anyát anyátlan méhednek. Másod, vagy harmad raját bocsátván a' mag méh, abból fogj-el egy Anyát (mert ezek között három, négy-is találatik, de nem az első raj közt) egy kicsiny csuporba rekezd bé az Anya méhet, és gyenge ruhával fellyül huzd-bé, hogy ki ne jöhessen, meg se fuladgyon, tedd az anyátlan méh alá, és estve későn erezd-ki a' fogságból, bocsásd az anyátlan méh közé. Vigyázz, mert ha nappal bocsátod közikbe, ki jó, meg nem marad. Ennek más modgya még ez:

ez: A' kosárnak felső részén, vagy csupján, csinálly kés hegyel egy kis lyukat, a' hol egy méh bé-férjen, estve későn az Anya méhet bocsásd-bé ott, meg-marad, és meg-békélnek véle a' méhek.

III. R E S Z.

Az Heréről.

17.

AZ Herék hasonlók a' rend-szerént való méhekhez, csak hogy barnábbak, kőpczősebbek, vastagabbak, és fulánk nélkül valok: ezek semmit nem dolgoznak, hanem ha a' szegény méh gyűtt el-tudgyák költeni, haszontalanok-is külömben, hanem erefztésnek idején melegen tartják az új fiasítáfokat.

18. Némelyek azt tartják az here fe-lől, hogy az him méhnek a' neme, nem-is ok nélkül, mert igen helyyes okokból lehet ki-hozni, és meg-probálni, a' mint *elsőbben*: Ha tellyeséggel here nélkül ta-láltatik valamelly kosár egész nyáron, tehát más esztendőben bizonyosan nem rajzik. *Másodszor*: hogy az here him méhnek neme, ebből ki-tettzik: mennél

ua-

nagyobb fokasággal, jól meg érett állapottal van az here a' méhek közt, annál jobb rajt lehet várni, és elébb való erefztést. Ellenben: a' hol késő, és kevés számú az here, késő, és szegény rajt remélhetni. Ezen okokra nézve, ha úgy vagyon, nem kell idő nap előtt meg ölni az herét; mert nagy kárt, és hátra maradást okoz ember azzal méheinek. Teherbe esnek pedig a' méhek az herék által Juliusban, de rendszerént, 's többire Augustusnak vége előtt, az után magok a' méhek ki kezdik hajtani, meg kezdik ölni, és ha valamelly kosár Septemberig el-szenvedti az herét, és meg ölését el-mu-lattya, bizonyosan el vész még azon esztendőben.

Azt mondhatná valaki: az első, gyakran a' másod raj-is minekutánna kosárba fogattatnak fiasítanak, és feles számú fiakat öntnek magoknak, noha heréjek nincs, mellytől terherbe eshetek volna, tehát az here csak haszontalan, nem him méh. *Felelet* könnyű erre: mert egy az, hogy a' mag méh mindaddig nem rajzik, és rajt nem bocsát, miglen ki-bújt, meg-

B

érett, és ép heréket nem látsz, ezektől a fiak teherbe nem eshetnek? más az: ritka dolog, én nem-is tapasztaltam, hogy egy raj-is here nélkül kosárba fogattott volna. Ehez járul az-is: hogy a' rajjal majd annyi régi méh mégyen-el, mint a' raj, ezek bizonyára még az el-múlt esztendőben teherben eshettek, és most az új kosárban szaporithatnak. Mire valóok vólnának tehát az herék? és miért szaporittya, dolgozza olly szorgalmatossággal az tudós méh? ha ezek nem him méhek.

19. A' mag méhek midőn már a' rajt el-készítették, és számos fiai jöttek-kia' lépekből, akkor szoktak herét önteni, azon formán mint a' rajt, csak hogy különös házacskákba, a' minéműek minden kosárban rendszerént csak egy oldalában találtnak, ott-is a' lépnek végein, melyek mélyebbek, és bővebbek a' rajnak házainál. Az herék éppen semmit nem dolgoznak, mert a' természet arra való eszközoéktől őket meg fosztotta, ugy mint: állokat, avagy fogacskákat, és nyelvet (mivel az igen rövid) nem adott.

20. A' melly kosár nyáron által fokot rajzik, az heréket fokáig szokták megszenvedni, holott rendszerént nem vólna szükség. Azért igen jól cselekszik a' méhész, nem-is veszti jutalmát, ha tizen-nég nap múlva az utolsó eresztés után mingyárt ölni, fogyatni, és veszteni kezdi maga-is a' herét, ujjával megszorogtatván, még a' méh-is legit neki. Avagy egy darabocská hálót kötvén, mellyen a' méh ugyan által meheksen, de az here meg maradhasson, dél tájba, mikor az herék bővebben járnak, a' kosár lyukára voníza, e' szerént fogdoshattya. És ha jól reá vigyáz, estve csomóban találja a' kosár alatt az herét, 's ott fojthatya-meg őket. Jó, és bizonyos jel az hogy ha a' méh elején még Juliusban ki öli az heréjét, jövő esztendőre idején fog-eresztteni.

IV. R É S Z.

HA szerencsés akarisz lenni méhecskéd Hez, őrizd-meg a, széltől nedveségtől, melegtől, hidegtől, öld-meg ellenségit, add-meg a' véle való bánásnak módgyait, és hagy elegendő eiségek.

ségekre valót, hogy a' tulajdon maga munkája után élődhesék, és ha történik hogy inségre jutot, azonnal segits rajta, így ofztán Isten segitsége által méhecskédnek elő menetelin, s' kívánságod szerént való állopotra hozásán bizonyos lehetfz.

A' Méh Kertről.

21. Mihelyt méhed annyira szaporodott, tavaszszal, vagy még őszszel méhes kertről gondolkogyál, meg nézven egy jó virágos tilalmas helyet, abba hely, heztesd méhedet. Szeles, vizes, és bűdös helytől eltalazzad, fedelét, avagy lészáját a' kertnek úgy alkalmaztasd, hogy az első kosárára ne csepegjen, mert az igen ártalmas néki, sem pedig kosarának ki járo ajtaját a' fedél ne érje, mert mikor sebese a' mezőről haza jö, belé útközven el-vész.

22. Nézz azért egy jó virágos tilalmas völgyet, a' hol kaszálók, vagy vetések vannak, és jó virágzó a' mezők, 's ha lehet oly köz helyt, a' hol porgolát kertek vannak, hogy egy esztendőben egy felé, másban másfelé járhasson méhed, és ott épits kertet méhednek. Ha pedig olyan

olyan helyre nem találsz, csináld olly kaszáló völgybe, hogy a' szelek, kivált az északi, és nap nyugoti ne ériék, mert mikor méhed ki-jár, a' nagy szelekben el-vész.

23. Kereken Méhes kertedet nem jóvallom, hogy csináld, mert erefztésnek idején a' rajok igen egymásra szállanak; hanem az én itiletem szerént jobb négy szegletű kertben tartani. Vigyázni kell arra is, hogy északra ne esenek a' kosárnak ki járo lyukai, hanem délre, hogy egész nap (de ne felette) melegithesse a' nap fénye; a' nap kelet felől való részénél is jobb a' nap nyugoti oldala a' méhes kertnek, mert hamarabb meg melegiti a' méh kosárokat fényével a' nap, hamarabb is kezd a' méh munkához reggel.

24. A' méh kertbe ha lehet folyamocskamennyen bé; a' vagy a' méhestől húsz, harmincz lépésnire légyen a' viz, de két, három ujnál ne légyen mélyebb, abba is imitt, amott ki tetző apró köveket, vagy forgácskákat kell hánni, hogy kapdossanak reá ittokban, és azokra álhassanak, hogy belé ne fujladgyanak. Ugy kell mind-

mindazonáltal ezzel bánni, hogy a' kosár alá ne folyjon, mert meg penészedik a' lép, ha vizes az allya, és az ártatlan méh el vész. Hogy ha közel oly folyamocská, vagy ivó helyet csinálni nem lehet, melyből kövecskék ülnének ki (mert a' széllyes, nagy, mély viz ártalmas a' méheshez közel) tégy valuban vizet a' kert közepére, s a' vízbe forgácskát hány, melyre a' méh reá ülhesen, és a' vízzel minden veszedelem nélkül élhesen.

25. A' méhes kertet igen jól meg kell őrzeni minden féle marhától: kell ékesíteni apró gyümölcs fákkal külömbféle szép virágokkal, és méh füvel.

V. R É S Z.

A' Tavaszi ki rakásról, és ki bocsátásról.

26.

MÁr a' jámbor méhet ki akarván téli rabságából szabadítani, minek előtte el-akarnád vinni a' méhes kertbe, ha deszkán állanak, és bogarai a' deszkára alá szállottanak (ha le nem szállottak, nem szükség

ség) előre estve későn egy kevéské emeld fel a' kosárnak az allyát, tégy valami kis követ, avagy fát alája körös körül, mely fel emelhesse két ujnira a' kosárt, és a' méheka' lép közé fel mehesenek a' deszkáról, mert külömben sok méh maradna ott, s mind el-veszne. Az után kosárid száma szerént készíts annyi ruhát le terítvén mindenik előtt szép lafán, csendesen ved fel a' kosárt, a' ruhára le bocsátván, a' ruhát tekerkesd körös körül, és kösd reá szorosán valami hársfál, vagy madzaggal, rendre mindenikkel e' sz erént cselekedvén, szép gyengén vidd a' méhesbe, hasonló figyelmetességgel ragd le a' kertnek sövénye mellett lézaja alatt nap nyugott, és észak felől való részzeiben el készített tótéskékre, de ki ne öldözd ott mindgyárt, mert a' méhek bélevén rekesztve, és meg zaklatva, ki zudulnak. E' szerént cselekedgyél, mikor a' szükségtől kételenittetel esztendő által egy helyből, más helyre vinni méh kosáridat. Ennek a' munkának pedig legjobb ideje Aprilisnek, és Septembernek közepe; Aprilis a' tavaszi ki rakásnak,

B 4

Sep-

September (vagy ha a' szükség hozza Au-
gustus-is) az által vitetnek ideje. De ar-
ra-is vigyázz, hogy dél után estve felé vi-
tesd el, dugdosd bé jól, hogy sohult ki
ne jöhessen, és engedd úgy lenni, míg a'
nap szépen fel jő, 's akkor nyisd ki az
ajtáját, le óldozván a' ruhákat még ejtza-
ka, mikor meg csendesedett vala a' méh
kosárában.

27. Mikor a' méhet egy helyről más-
ra akarod vinni, avagy véle akarsz daj-
kálkodni, figyelmetesen reá vigyázz, hogy
a' kosárban a' lép éllel álljon fel-felé,
mert ha fekszik a' lép, a' vagy lapjára
találsz dölteni, egy mást ószve nyom-
ván, egybe lapul a' lép, 's meg-romlik,
vagy éppen le szakad, meg sem fogod
többé orvosolhatni.

28. A' méhesben az állás, vagy töl-
tés, mellyre akarod rakni kosáridat, ma-
gobább ne legyen egy, avagy leg-felnyeb
más-fél arasznál, mivel ha fentebb talá-
lsz rakni, egy az; hogy igen a' szél
torkába ejted méheidet; más az, ha a'
széltől a' kosár eleibe le találják veret-
teti vagy magokra esni, hirtelen eső
talál

talál érkezni, vagy a' nap tavaszszal, és
őszszel gyengén talál reájok sütni, el-
vesznek.

29. Tavaszszal mikor méheidet ki'ra-
kod kitsiny lyukat hadgy kosárának, a-
hol két három bogár férhessen-ki, kivált'
a' szegényinek, három nyégy hét múlva
nagyobbacskát; de midőn látod, hogy
már alkalmasint meg-töltek bogarakkal
kosárid, és bővféges a' mezőben a' vi-
rág, nyisd-meg egészen kosáridnak lyu-
kait, és tarsd úgy egész Sz. Lórintz na-
pig, akkor meg-kissebbitvén, azután Au-
gustusnak vége felé leg-kissebbre csináld.
Mert abban való reátság miatt, sokkal
több méh szokott el-veszni, mint egyéb-
akár melly gondviseletlenség miatt. De
azt-is észre kell venni, hogy a' száraz
esztendőben hamarább kell ezt praktikál-
ni, hogy sem a' nedves esztendőben,
mint hogy akkor a' tolvaj méhek, és da-
rások (kik nagy kárt szoktak méheidnek
okozni) sokkal gyilkosabbak szoktak
lenni.

30. Azt adom tanácsul a' figyelmetes
gazdának, hogy ha lehet magától ne
B 5 tar

tarcsa megszűze méheit, mert jobban kéztől tarthattya, jobb alkalmatósága lévén a' gondvifelésre, és hogy echós vízfűzhangozó helyyre (ha nem kételen) ne rakja, felette bűdös tisztátalan helyyre ne tegye. Tudom ugyan, 's magam láttam egy jó for méhet, egy nagy rakás ganaj mellett, jók, és szerencsések-is valának egy darab ideig, de ugyan csak el-lankadván a' bűdös gőzben, végre el-kezdének hullani, s' majd mind el-vezett hét nyolcz esztendő mulva, jobb azért más felé helyt nekik választani. Tapasztaltam én azt-is, hogy jó for méhet egy épületnek észak felől való oldalába rakának vala ki, úgy hogy egész nyáron által azon épület a' nap' fényét tőlök elvonta, kevés haszonnal, mert felényi mézek sem vólt, azokhoz képest, kiket a' nap jól ért, kivált reggeltől fogva délig.

31. Eddig hallánk a' tavaszi ki-rakásról; szollyunk immár a' ki-bocsátásról. El-készülvén az előbbeni napon, tiszta, és jó tselekedettel, s' szándékkal bocsásd ki méheidet, a' kosár oldalán ki-bontván kicsiny keskeny lyukait.

32. Ennek a' ki-rakásnak, bocsátásnak leg jobb ideje Áprilisnek első hete, és ezen hétnek Szereda, vagy Tsötörtök napja, mert a' mint a' Filozófusok tartják, és mongdyák: *Omnis actus fieri debet sub suo planeta*: Én pedig azt olvasom, hogy a' méh ki-rakásnak, 's bocsátásnak, plánétája Szerdán, és Tsötörtökön vagyon Áprilisnek első hetében. Mindazonáltal ha akkor szép tiszta csendes nap fény nem találna lenni, jobb várakozni az alkalmatos időre, nem gondolván a' plánétával.

33. Itt immár ha azt akarod, hogy méheidben Isten áldását tapasztallyad, az olyan babanás modoktól, mellyekkel némeltyek, midőn ki-rakják, élni szoktak, magadat meg-ollyad. Mert a' mint ezek Istennek bántására esnek; úgy áldást nem szereznek. Mindazon által azok, mellyek az méheknek eledelekre, vagy hasznos orvosságokra szolgálnak, babonák közé nem számláltatnak.

34. Nem kell irtozni az haragos méhtől, mivel mindenkor jobb a' jámbornál, mint hogy erősebb-is: hogy haragosok legyenek ezt cseleked: készíts veses

posztó vagy rása darabokat, azt vond a' kosár lyukára, hadd mászhassák-meg, nagy sympathiája van a' méhnek a' vereshez. Ha ezta' veres (posztót meg-kened kakas vérrel, és úgy vonod a' kosár lyukára, annál gonoszabbak, 's mérgefebbek lesznek. Sőt ha hangya tojáással kened-meg, annál-is kővérebbek, jobbak, és haragafabbak lesznek.

VI. RÉSZ.

A' Méhekkal való minden-féle bánásnak módgyáról.

35.

A' Tavaszi ki-rakás, és ki-bocsátás után rend-szerűen, tudni kell, mint kellefsék hasznosan a' méhekkal bálni, 's dajkálkodni. Azért a' magos füvet (mint hogy az ártalmas, és veszedelmes) gyakran le-kaszáltasd a' méhek előtt, mert tavaszszal vagy őszszel a' gyenge bogarak, vagy nyáron által-is a' gyenge rajok ki-járván ilyen árnyékos, füves helyre le-találnak hullani, 's az idő nem igen meleg, minek előtte onnan fel-kehet.

hetnének félő hogy el ne veszfzenek. De arra-is kell vigyázni, hogy a' föld elöt-tök egészen pufzta ne legyen, mivel az ollyan föld tavaszszal, és őszszel nedves, és hives, nyárban pedig poros szokot lenni. Igaz pedig, hogy a' nedves, és hives föld ártalmas a' méheknek a' poróissal együtt, mivel ha a' poros földre reá esnek, és mindjárt fel nem kelhetnek, hanem futkosni járnunk kellett nekik, reá tapad a' por virágos vagy virágtalan szőrös lábotskájokra, és annyira oda csomófodik, hogy osztán alkalmatlanok a' fel-kelésre.

36. A' méhek közt valamit dolgozni leg-jobb idő, vagy igen jóreggel, vagy még jobb délelt, midőn már bé-takarodtak, vagy takarodáshoz készűlnek, 's nyárban hold ujságán jobb a' méhekkal dajkálkodni, télben pedig hold fogytán.

37. Aprilisnek második hetében (ha ki-raktad az elsőben) döltsd - le egyik oldalára a' kosárt, de úgy hogy a' lép éllel állyon fel-felé, seperj-ki egy seprő tollúval minden gázt belőlle, 's nagy bajtól mented-meg méheidet és ha

ma.

magad véghez viszed, nagy munkától szabadítod meg őket, kik noha annak idejében ki-tisztítani el nem mulattyák, de fok időt töltvén vele, más hasznos munkájokban gátoltatnak.

38. Nagyon irtóznak a' méhek a' fekete köntöstől, nagy hajtól, és nagy szakáltól, azért ha lehet, a' kik ó vélek szoktak bánni, reájok gondot viselni, fejrbe óltózzanak, rövid haját, és szakált visellyenek, és tartsanak, avagy azokat midőn munkában vannak jól bé-takarják.

39. Mindön látod, hogy már Augustusban heréjét ki-ólte a' méh, meg-tisztván jól az állját kosárodnak, tört sót rakhatsz a' kosár alá, mellyel soványságokat fríthessék, lankatságokat erősíthessék. Csak tavaszszal, vagy nyárban (mint némelyek szokták) ne sózd őket, mert a' só miat könnyen ki-hányják még haszonra való fiatskájokat is, és így gyakran a' rajzástól is meg-szűnnek.

40. Tégy szurkot eresztésnek idején a' méh kosárokhoz közel három négy s több

több helyre is darabonként, mellyel a' lépet rakó méh lépét jobban foglalhassa, és a' kosár oldalához raggathassa.

41. A' tavaszszal ki-rakot mag méhet, mesd meg, avagy tisztítsd a' meg-vezet léptől idő nap előtt, semmit ne gondoly az újsággal, hanem inkább vigyázz arra, hogy bővséges virág legyen a' mezőben, és mikor már a' méh jól fiasított; ezt pedig azért akkor, mert a' méh jobban tudja a' jó, és meg-vezett lépnek különböztetését, és ő loha az egyszer erősen meg-vezet lépbe nem dolgozik, annak okáért szükséges meg várni jó fiasítását a' metzféssel, hogy ne talán a' jó, és tiszte lépet ki ne szedgye ember, mellybe különben fiasított volna. Némelyek ugyan meg metzik csak hamar a' tavaszi ki-rakás után, vagy még mindgyárt is, ezen okból: hogy a' szegény méhet nagyon bádgyasztya, és a' munkától elvonnya a' meg-vezet bűdös lép. De élted csak mikor ki-bocsátod tavaszszal (meg-pókdösvén) jó égéttborral, avagy jó erős sós borral, észre veheted hogy enyhíteni fogja bádgyattságát, és duplálon meg-fizeti annak árrát.

42. A' szegényit, hogy ha még jól nem fiasított, ne mesd-meg akkor, ha nem várd-meg hadd fiasítson, és akkor ha megvesztegettetett lépet látsz benne vagdald-ki, ha nints jele a' romlásnak, nints-is helye a' vagdalásnak, valamint a' jól fiasított kosárokat-is, ha szép tiszta a' lép benne úgy kell-hagyni, és meg nem kell metszeni.

43. A' méh metszés pedig e' szerént lehet: Végy egy fazékba száraz tehén ganajt gyujsd-meg azt, de úgy hogy ne lángollyék, hanem csak füstöllyön, tartsd a' kosár alá, de ne fokáig, és felmennek a' méhek, úgy hogy bátran bántasz körülöttök, nézd-meg a' fiaslépig, és ha meg-rokkant, ószve töredezett, himlős, peshedett, penészes; vagy egér ragta lépet vészefsz eszedbe vagdald-ki, ne gondoly véle ha méllyen van-is bé a' kosárba, de jól vigyázz reá mindazonáltal, hogy a' fiasítást meg ne sértsd, mert ha igen fenten esik a' tördelés, vagy vágás, a' fiait-is ki hányod a' léppel edgyütt, s ez pedig kár, és romlása a' méheknek.

44. Mikor a' méhet meg-metszed ószfel,

szel, vagy meg-ólód, hagy-meg a' lépnek tisztájából, mellyet a' kosárból kivettél, és fonalba, avagy czérnába fűzven, tedd magos száraz helyre, hogy a' méh hozzá ne-férhessen, és tisztán, szárazon álhasson, ennek hasznát veszed; mert ha erősen meg-talált veszni a' nyavalyás méhek lépe, tavaszszal bőv virág idején ki kell egészlen szedni, és ebből a' czérnában tartott tiszta lépből kell helyébe mást szegezni fa szálkával, és így a' nyavalyásból egészségest, a' szegényből gazdagot, és jót lehet reménleni.

45. Mikor méheidet meg-metszed tavaszszal, a' mellyik igen kövér, és kevés néki az üres lépe, fél felől szedd-ki a' mézes lépet, azután jól fiasít, és jó elein ereszt. De reá kell vigyázni mindenkor, hogy ha mézet sérteiz-meg, annak helyét lisztel, avagy ha az-is nincs porral is bé kell hinteni, hogy a' tolvaj méhek, vagy a' magadé-is, a' mézet megérezvén, reá ne roncsanak. Es minekutánna a' metszést el-végezted volna, fűdd avagy pökdősd-meg mindeniket jó erős édeskedvű borral, nem veszted jutalmát.

46. Szükséges volna a' szorgalmatos gazdának, hogy ha minden héten egyszer méh kosárinak az allyát meg-seperné, 's tisztítaná, mivel a' méh lábairól a' virág morfalékból le szokott hullani a' kosár alá; azon morfalék hulladékból pondrók teremnek, a' pondrókból pilangók válnak, kik a' lép közé ha vehetik magokat, tojni fognak, 's azon tojásokból számtalan pondrók teremnek, mellyek mind a' lépet meg-emésztk, mind pókhálókkal a' méhecskét béke-
 vervén, bűdös dohofságokkal az egész kosárt el-vefztik.

47. Midőn némelleyek láttyák, hogy virágosan, és meg-terhelye jó haza a' mezőről a' méh, örvendeznek, gondolván, hogy viaszkot hord, de ha jól reá vigyáznak, észre vefzik, hogy koránt sem úgy van a' dolog mindenkor a' mint gondoltyák; próbáltyák bár, és próbálva tapasztalni fogják, hogy a' méh kenyeret hord gyakrabban, mert ha egy öreg kosárt meg-szemlélsz, mellybe észre vefzed, hogy leg-többet hordanak olyast a' méhek, tapasztalni fogod, hogy sem-
 mi

mi új lép nem találtyatik benne az esztendőnek vége felé-is, noha a' méh magában jó, és fok a' félét hordott esztendő által kosarába. És noha a' rajocska néha két hét alatt a' kosárnak felét-is meg-rakja léppel, még sem veheted észre, hogy valamit hordott volna belé. Nem más pedig ennek az oka, miért hordanak annyi méh kenyeret a' mag méhek? mert fok gyenge fiacskákat kell táplálniok, és magok-is azzal élnek nyáron által.

A' szeles, hives esztendő,
 A' méhnek igen vefzendő.

48. El-fárasztyák magokat, és a' fajzást, vagy szaporodást el-mulattyák, hogy ha hofzszas jó idő szolgál a' méheknek, és elő-menetelek a' rajzásban kevés lészzen, meg-gazdagítyák ugyan magokat, de nem sokra szaparítyák a' kosárok számát. Innen közönségeien tapasztallyuk, hogy valamint a' nedves időben leg-többet fajzanak, hanem felettébb való a' nedveség, úgy szintén a' száraz időben leg-több mézet gyűjtenek a' méhek, ha nem felettébb való a' szárazság. Azért tanácsoltyák némelleyek, hogy ha

száraz a' tavasz bé kell őket rekeszteni minden harmad nap után egy nap, hogy így a' fajzáról - is kételenitessenek gondolkozni.

49. Ha méhed fiasítani, 's fajzani nem akar, a' mezőről hozz egy kekszkenyő hangyát fézkeztől, és tégy mindenik alá egy jó marékkal, így bővségesen szaporít. Avagy Húsvét előtt gyűjcs egy fazékba nagy féle hangyát, mellyet medve hangyának neveznek, és a' tölgy-fákon elég találhatik, egy néhányat bocsáts a' kosárba, hadd fufsa-meg, meg-ládd (ha egyéb baja nincs) még Aldozóra el-kezd az eresztést. Avagy idején tavaszszal juh téjjel keneged a' kosár lyukát. Vagy végy *Achmillat*, melly magyarul Orozlány-láb, főzd-meg jól serbe, tégy egy kaány tiszta mézet hozzá, add meg-innya a' méheknek. A' *Terpentinát* is ha egy tálba töltöd, 's öszve egyelted vízzel, mézet töltvén hozzá, 's a' méheknek innya adod, szaporodóbbak lesznek.

50. Én ugyan azt-is cselekedtem az olyan heverő méhvel, melly eresztetni nem

nem akart, hogy kételenitessék az eresztésre, a' kosárnak allyát (de kivált a' lyuka körül) ürömmel jól meg-dörgöltem minden harmad naponként, alája tévén egy jó csomót, nem hagytam nyugodni. Irják némellyek, hogy a' *Chelidonium* avagy fecske fü-is jó ezt praktikálni vele.

51. A' méhre figyelmetesen vigyázni kell kivált tavaszszal, midőn későn nyilatkozik-ki az idő, hogy éhel meg ne hallyanak, és akkor-is, midőn zurzavaros idő vagyon, és valamellyik kosár eledel nélkül vagyon. Ollyankor mézet kell estve későn nékie bé-tenni tángyeron a' kosár alá; de ha lép nélkül téfz mézet eleibe, apró forgácsot, vagdalt fonal, vagy szalma darabokat hány fellyül reá, hogy meg-álhasson a' méh, és a' mézbe ne dögöllyék.

52. Hasonló képpen a' rajoknak-is mikor esős, zurzavaros idő tart egy héttig, negyed ötöd napig, el ne mulasd, enniek adgy, az fellyebb említett mód szerént, harmad napig étlen-is el-ülnek, de azután mindgyárt hullani, veszni kezdenek. Ezt pedig mindenkor estve nap

haladat után vidd végbe, hogy a' más méhek meg-ne tudgyák, 's reájok ne ronsanak, mert felette nagy vér ontás lézen a' kevés mézért.

53. Ha meg nem akarod méhedet öl-
ni, 's fojtani, hanem meg-akarod tartani, ilyen módot ad ez az Erdélyi *Méhetske* elődbe: 's próbálták-is fokban a' méhészkedésben szorgalmatos gazdák: Végy egy üres arra el-készített jó kosárt, mellynek az allya szintén olly bővségű légyen, mint annak a' kit ki akarsz kergetni, mézét el akarod venni, teríts valami ruhát az üresre, és hozzá kötven jó szorofsan az alsó kerületin fellyüll, tedd fel-fordítva olly szék közé, mint egy dagasztó szék, vagy árnyék szék, annakutánna fel-vévén hirtelen azt, melyet ki-akarasz kergetni, tedd reá egyenesen az üresre, és arra már reá kötett ruhával kösd által ennek-is az allyát, hogy egy bogár se jöhessen-ki. annakutánna fordítsdfel, hogy az üres kosár fellyül maradgyon. Ezek meg-lévén, ütögesd lassan, 's halkal a' tellyes kosárnak oldalát kezedd, hol egy, hol más felől,

felől, hol alább, hol fellyebb, de közbe közbe meg-is kell állani, 's nyugodni. Meg-ládd egy két óra alatt nagyobb részint fel-mennek, a' kik pedig a' lép között meg-maradtak, mikor a' lépet ki-szeded, seperd-le sepró tollúval (jobb ha az uj kosár előtt) fel-keresik, és talályák tárlaikat. Ezt pedig ha dél előtt cselekedted, nap fel költe előtt kell egybe kötni a' két kosárt, és azután úgy kell veregetni az oldalát, és minekutánna egy, vagy más fél óráig doboltad volna, szünnyél-meg, és hadd legyenek egybe kötve csendességben nap haladatig, akkor óldozd-fel, és azt, a' kibe hajtottad, tedd helyére, a' másikkól szedd-ki a' lépet, 's kergesd tárfaihoz a' benne lévő bogarakat. Ha pedig dél után cselekedted, estve későtskén, midön jól haza takarodtak a' mezőről szükséges így vélek bánni, és egész éjjel hadd legyenek csendességben jó reggelig.

54. Hogy ha olly henye mag méhed vagyon, a' melly csak heveréssel töltött-el egy nyarat, és nem eresztett, a' más nyarat-is csak úgy akarja el-mulatni, 's

már Juliusnak fele el-tölt; noha ugyan az ilyen öreg kosárokat, valamint az idején való rajókat-is, ritkán lehet veszedelem nélkül kikergetni, de ugyan csak kolompozd-ki ha tetszik.

55. Juliusnak közepe táján, a' melly kosár másodgyát, vagy harmadgyát el-eresztette, és ki akarod kolompozni (a' mint szükséges-is, ha kevés bogár maradt benne, 's az raja is szegény) második éjtszaka mindgyárt az öreg kosárból kergesd a' méhet az ő utolsó rajára, és meg fognak edgyütt békélleni, maradni, 's jók-is lenni. Ha pedig Juliusnak vége felé talállya utolsó raját bocsáttani valamellyik, kételenítettel e' szerént cselekedni, mert különben semmi hasznát rajának nem fogod venni, még mag méhednek-is: hanem ha kiváltképpen való jó idő szolgálna Augustus, és Septemberbe, és a' raj különben. jó és nagy volt, a' mag méh-is felesed magával maradt.

56. Nem fogod kárát vallani, hogy ha Nagy Bóldog Afzszony nap tájban meg-visgáld minden rajaidat, és meg-pró-

próbálgatod nehezségét, mellyekben ha két kupa mézet (más fél-is néha elég) nem itélsz lenni, fogod azokat, meg-nézegetvén a' mag méheket-is, kivált azokat, mellyek kettőt hármat-is eresztettek, és kevés bogarat tápasztalsz benne, főképpen ha észre veszed, hogy anyátlanok maradtak; külön külön a' rajokat, vagy a' mag méhez hajtod, vagy pedig a' mag méhet a' rajokhoz. Ha tudni akarod, mellyik kosárban legyen kevés, avagy sok méh. így próbálhatod-meg: A' kosárt ujoddal kopogasd-meg, és ha meg-zúdul benne a' méh, de hirtelen meg-csendesedik, kevés benne a' méh bizonyos, ha pedig erőssen, hofzszafon zeng, bőv benne a' méh bizonyos jele. Ide járul az-is, hogy a' lépnek feketesége, nem csalhatatlan jele a' méh alá való vóltának.

57. Mihelyt nagy szorgalmatofsággal, és munkával a' méh mézet hord, azonnal bé-zárja meg-tölt lépben lévő házatskáját, mellyett fel sem nyit a' télnek előtte, hanem idő közben méh kenyérral, viafzkal, és egyéb olly eledellel táplálja magát a' minémút kívül talál. Ha a-

zért te mézet akarsz szedni kosáridből (a' gazdagból vehetsz, 's nem is árt) Sz. Lőrincz hetében, akár előtte, akár utánna, visgáld-meg jól mellyik leg-gazdagabb méz dolgából, füstöld-fel jól a' bogarát, és a' ves mézes lépét vedd ki, ha igen gazdag a' mellette valót-is ki-veheted jó éles hoszszú méhész késsel, de olly mértékletesen bányál vele, bogy mind telelésre, mind a' tavaszi sovány idők-re vigyázz.

53. Mikor mézet akarsz valamellyikéből szedni, dél után öt hat órakor fogj hozzá, mert virattig meg-tisztogattyák magokat, reggel olztán nem érzik-meg a' sebhetést.

59. Hogy pedig a' méh meg-ne marjon mérges füláncjával mikor vele dolgozódol, kend-meg kezeidet, 's ábrázotodat méh füvel (de akár *Melissa*) nem annyira marja a' méh. Ha pedig valamelly részedet meg-talállya csipni, leg-ottan kánfor spiritussal, vagy csak kánforos égetborral-is ha meg-kened, meg nem dagad, és fájdalmát enyhíti. Használ az hideg vas, aczell, hives fű, föld-is, ha
hei-

helyét a' marásnak nyomogatod, mert enyhíteni fogja a' fájdalmat.

60. Én próbáltam, és meg-nem mart akkor, mikor a' veres kerti málvának levelét virágjával, vagy csak magára levelét egybe rontván, törvén, annak vizét vettem, avagy egy fazékban meg-főztem, és annak levével meg-mostam kezeimet. Sokat használ a' vizelleted-is, ha abban meg-mosdol, és fenyő szurokkal meg-füstölöd magadat.

61. Ha meleg időben meg-talál a' méh marni, egy keveysé onnét el-menny, mert nagy mérges bűdőséget szokott füláncjával edgyütt a' méh ki-botsátani, mellyet még az ember-is meg-érezhet. Mellyre nézve midőn észre veszik a' méhek, hogy valamellyiknek közüllök nagy baja érkezett, azonnal kórnyúl fognak, és minden módon boszút kívánnak állani amannak sérelméért.

62. Ha inkább mar most a' méh, mint ennek előtte, sőt tégedet nem fzenvedhet-bizonyos jelea' következő nyavalyádnak

63. Mind ezek után kíváná ezt tudni nem egy, hanem több gazda ember,
mi-

miként kellesek jó móddal a' méhet meg-
 ólni? de ennek sok módgyai lévén, én
 csak némellyeket említek. Némellyek
 szalmából füstöt csinálván egy gödröcs-
 kébe, arra tartják a' kosárokat, és a'
 méheket úgy fojtyák-meg; de ezzel ha-
 mar meg nem füladnak, és le nem húlla-
 nak, azért gyakran meg-füstölődik a' méz
 az által. Hanem ha tetszik cselekedd azt:
 Végy két újni széleltségre vagdalt vász-
 nat, vagy ruhát mártsd-bé meg-olvasz-
 tott bűdös kőbe, az után midőn már
 meg-hült, vagdald-el két újni hofszasá-
 ra, hogy minden felé két újni légyen,
 azután áts egy gödröcskét a' kosárhoz kö-
 zel, szúrj belé két vefszócskét, meg-
 hasítván azoknak felső végeit, tégy min-
 denikbe egy bűdös kőves ruhát, gyújcsd-
 meg, tedd reá hirtelen a' kosárt, dug-
 dosd-bé jól az allyát, hogy sohült ki ne
 jöjjön a' füst, hirtelen meg fognak ful-
 ni. Avagy a' pofeteget tedd tserépbe szén-
 re, annak-is tüti le húllattya a' méhet,
 's egy kosárnak elég egy kisded tojasni.

64. Hogy ha kevés a' méh a' kosárban,
 ha annál gazdagabb volna-is, meg-ládd
 el-

el kell néki vagy egy, vagy más képpen
 vefzni; mellyre nézve jobb azt meg-ól-
 ni, hogy sem mézestől el-vefzteni; ha-
 nem ha kedvezni kívánnál néki, és mag
 méhnek meg-akarod hagyni, hajcs belé
 egy ólni való rajt, 's jó mag méhed lé-
 szen jövendőre.

65. Ne öld-meg a' méhet ha szép szá-
 raz tífza a' lépe, ha szintén ki-telelés-
 re elegendő méze nem volna-is, de más-
 ként feles bogara vagyon, hanem inkább
 Septembernek végén adgy elegendő mé-
 zet nekik éjtszaka hadd horgyák-fel: jó
 méhed léssen jövendőre.

VII. R É S Z.

A' Méh kosárokról.

66.

A' Kosár venyikéből, vagy rakottya,
 és füz vefszóból egybe fonattatott
 épületecske, melly minél óblósebb fent
 a' csupjánál annál jobb. De más hájléka-
 is vagyon a' méhnek, mellyet Kópúnek
 neveznek, ez deszkából áll, öt darabba
 vágván a' deszkát, négyet egy aránsú
 hofz-

(46)

hosszaságút jól egybe szegezvén, láda formára, az ötödik kissebb darabbal az egyik végét csinallyák-bé, egy kis lyukat hagyván ki-járasra az oldalán alól felöll; ebbe igen jó tartani méhet, mert egy az: hogy a' fenyő fa szurkos szokott lenni, és a' méh nagyon szereti, más az: hogy jobban curálhattya ember a' kópuk-ben a' méhet, fel-vehetvén a' fedelét, nem is olly könnyen romol-meg benne a' lép, nem férvén hozzá a' szipoly, és az első Harmadik méh ház, melly mi közöttünk találtatik, a' Tóke, melly údvas fából ki-vésettett, fellyül deszkácskával bepádatott udú, vagy épület, melly hasonló jóságú a' kópúhoz, csak a' szüh belé ne esék.

67. Nem szerencsétetem méheivel az olyan embert, a' ki méh kosárral nem sokat, vagy igen keveset gondol, azért is nem tartanak némellyek örökös méheket; mert vagy felette való, vagy kicsiny a' kosár, mellybe fogják, vagy tapasztatlan, penészes, bűdös, 's tisztátalan, mellyben tartják méheiket. Megvallom én nékem nem tetszik csak egy kosár-

(47)

kosár-is, melly egy vékánál kissebb, sem az melly más fél vékánál nagyobb, mivel ha egy vékánál kissebb, a' belé fogott méh mindenkor kicsiny, és nyomorult rajt szokott adni, mellynek kicsiny az haszna-is, ha pedig más fél vékánál nagyobb, belé fogván a' rajt, megirtózik a' nagy pufztaságtól fel nem veheti benne magát, 's nem is őrizheti, 's őltalmaztattya a' mint kellene kevés gyűteményt, meg-kedvetlenülvén a' nagy e-pületben. Ha tapasztatlan, 's lyukak látszanak oldalán { veszedelmes; mivel utat mutat sz ellenségeinek, a' kóborló tolvaj méhek, az hamis tékozló darásnak, a' rontó mételyes szipolynak, és bűdös bogaraknak. Ha pedig penészes a' kosár, bűdös, és tisztátalan, felette ártalmas a' méhek, ritkán-is marad-meg benne, ha meg-marad-is egefségtelen léfzen mind halálig, mert ő tiszta csinos állatocska, nem szenvedi a' tisztátalan csunyaságot.

68. Készíts azért ha tanácsom tetszik, és Isten segítségé által méheidnek elő-menetelin, 's kívánságod szerént való állapotra hozásán akar sz örvendezni, elein való

való első nagy rajaidnak (ha szintén ke-
raj egybe talált-is szállani) más fél vékás
kosárt: a' másod, és első késői rajnak
egy vékást, de ha kettő ezek közül egy-
be szállana, bé-foghatod más fél vékás
kosárba.

69. A' kosároknek száma szerént, hordgy
egy rakásra téhen lágy ganajt az erefz-
tésnek jóval előtte, jó bővön hammat
rostály közibe, úgy hogy fele hamma
légyen, annak utána gyúrd jól egybe,
és ha keménynek itiled lenni, tölcs vi-
zet reá; ez meg-lévén, ne sajnáld keze-
det, hanem szép vékonyan mindenütt a'
kosárt tapaszt-meg kívül, elkezdvén a'
csupjánál, egész az allyáig, hogy sohult
által ne láss rajta. Az hammu arra való,
mert nem engedi annyira meg-hafadozni,
és a' szipoj sem teremhet annyira benne
valamint a' vékony tapasztás alatt is. De
ha meg-találna némelly helyen hafadoz-
ni, újra békell az hafadozást mázolni.

70. Minek utána a' kosárokat meg-
tapasztodtad volna, úgy hogy sohult ál-
tal nem látsz rajta (a' ki-járó lyukát ki-
vévén) és jól meg-száradott volna, csi-
nally

nally szalmából egy kevés tüzet, hadd
langallyék jól, tartsd reá a' kosárt két-
szer, háromszor, hadd perfelödgyék-meg
jól belől, Minekutánna ezt véghez vit-
ted volna kosáriddal, akár újak, akár
pedig regiek, és ócskák legyenek; csi-
nally mindenikbe kerezttül a' derekán
kereztt formára fát olyan vastagságut,
mint egy nyárs, mellyekhez a' méh hoz-
zá ragasztván lépét, nem olly könnyen
szakad le lépe, de ha nem tetszik ez el-
is maradhat, mindazáltal könnyen nyá-
ron által kárt-is valhatisz. Mind ezek u-
tán vidd-el méhes kertedbe kosáridat,
tartsd száraz, tiszta helyen, mig-erefz-
tenek a' méhek, 's akkor fogj rajt belé-
jek.

71. Ha szinte a' kosár régi, és pené-
szes-is találna lenni, mindazonáltal ked-
vesé téfzed előttök, hogy ha e' szalma
tüzön egynehányszor meg-forgatod, az
előbb említett mód szerént, és édesdeb-
ben fognak a' méhek az ollyanban lakni,
dolgozni, mint az ollyan újban, mellyet
meg-nem perfeltek, a' tüzön meg-nem
forgattak. Noha a' kosárt jól meg-perfe-
led

(50)
led tűzön, és annak módgya szerezént el-
készíted, még-is egynehány éjtszaka egy
más után mint egerek, úgy fognak rág-
csálni a' méhek benne, mert soha ember
a' kosárt úgy ki nem tisztította, 's el nem
készíti, hogy abban a' bé-fogott raj va-
lami gántsót ne talállyon.

72. A' kosárról ha viaszkos, és vólt
még benne méh, ne vakard erőssen le a'
lépet az oldaláról, sőt az újjaknak-is vi-
aszok darabocskát vévén raggasd imitt-
mott az oldalához belől a' teteje felé, a'
szorosába, avagy csupjába-is tévén egy
fél dióit, azután tartsd a' szalma felibe,
hogy rajta meg-lágyúlljon, és el-fol-
lyon, jobban kedvelik az ilyen kosá-
rokat, és hamarabb-is rakódnak belé,
mint másokba, mivel az ilyen viaszkos
kosárokhoz könnyebben-is hozzá tapasz-
tyák új munkácskájokat.

73. A' melly kosárból ki-döglött a'
méh, 's szép tiszta egészséges lépe mara-
dott, ne rontsd ki, hanem száraz hel-
lyen meg-tartván, eresztésnek idején
fogj rajtra, mert sokkal jobban fel ve-
szi magát, mint sem az üres kosárban.
Velem

(51)
Velem-is történt nem egyszer, hogy a'
régii kosárból ki-döglölvén a' méh, hol
idején eresztett, hol késői rajt fogtam
belé, és igen jó lett. Az is meg-törté-
nik sokszor, ha olyan helyen tartod a'
méh nélkül való lépes kosárt, hogy ma-
goktól belé mennek: sőt még a' más em-
ber raja-is fel-találván belé mégyen lak-
ni, 's sokkal jobban fel-vették benne ma-
gokat- mint sem más új kosárba fogott
rajok.

74. Némellyek azt praktikállyák, mi-
nek előtte a' rajt bé-fognák: Anissal,
és egyéb jó illatú füvekkel szokták meg-
fűtölni a' kosárt, mások pedig: méz-
zel, Méh-serrel, és egyéb édes ned-
vességekkel szokták meg-locsolni, fűni,
pögdösni. Én pedig ha jó finom borom
nintsen, mellyel meg-pögdössém, csak
méh füvel szoktam belől meg-dörgölni.

75. Hogy a' kosárt szerezse a' raj, be-
lölle el-ne mennyen, és könnyen belé
szálllyon, Nagy Bóldog Ászszony nap
után reggel, akár melly héten, és nap,
menny-ki a' mezőre, szedgy egybe min-
denféle virágokat, mellyekről szokott
'a méh]

(52)
a' méh dolgozni, és abban az időben találtatik, annak csak a' virágját meg-fzedvén, és szárítván árnyékos helyen, tedd egy üvegbe, tölts reá mézet, őszfzel ásd-el üvegestől egy hangya bójba, vagy is zsombikba, bé-kötven jól az üveg száját, hadd teellyen ott, és hadd mázfahafsák-meg az hangyák. Tavaszszal vedd-ki, és rajzásnak idején, mikor a' rajki-száll, végy abból a' virágos mézből egy keveset, tölts vizet hozzá, jól egybe kevervén, a' kosárt hintezd-meg véle, igen szereti, és inkább mégyen belé, sőt ha meg nem hagyod szállani a' rajt, hanem az olyan meg locsoltatott kosárt közikben tartod, sietve belé mégyen magától. Vannak a' kik erősitik, hogy ha valamelly fát meg-hintez ember azzal a' succussal, a' raj mindenkor arra fog szállani.

76. Némellyek azt-is cselekefzik, hafs-nos-is, hogy midőn valamellyik méh másodgyát, vagy harmadgyát botsátot-ta volna, azt meg-tisztítván az Anya házaktól, ha Anyát találnak benne jó, hanem az olyan másod, 's harmad raj-nak

(53)
nak korára előtt döglött Anya méhet keresnek (mert a' méh egy Anyánál többet meg nem szenved, a' többet meg-öli, s' kosarából ki-hordgya) és mikor a' méh ereszt, azzal dörgölik-meg a' kosárt belől, magára-is belé mégyen a' raj.

VIII. R É S Z.

Az eresztésről, vagy rajzásról.

77.

A' Méhek fajzafoknak ideje *Aprilis*-ben, elébb, vagy hátrább szokott lenni, midőn tojaskájokat le-tézik házacs-kájokban, mellyet az ember-is világosan meg-láthat a' lép között!, melly nem nagyobb egy mák szemnél, 's olyan-is, és azt a' méhek melegen tartván, kotóllják.

78. Minekutánna a' méhek tojáfokon hevertenek, és már ki-költötték volna, nem különben bannak vélek, mint madár az ő fiaival, szájokban eledelt szoktak hordani azoknak, és egyiket, a' másikat után étetik majd két hétig; de minekutánna növéfeket vették volna, bé zárol-

D 5

tat.

tatnak viafzk fedéllel, és ben maradnak majd annyi időig, akkor ofztán el-változnak, 's magokat a' fedélen által rágják, és szárnyafon bújnak -ki a' fogságból. Midőn a' lép közülki-jőnek egész testek szárnyokkal edgyütt hammu színűek, de ez a' szín nem fokáig tart, mivel csak hamar el-változván, barnák lesznek, és ebben az állapotban is maradnak, míg meg-őszülnek.

69. Szoktak a' méhek mászor-is, de kivált rajzáfoknak idején, napjában rendszerént csak egyszer bizonyos idő tájban az ő kosárok előtt játszani, és olly sürün ki, 's bé járni, mint ha ugyan rajzani, vagy verekedni akarnának. Ennek oka, rész sizerént magok gyönyörködte-tése, és a' ben dolgozó méhek szellőzte-tése, rész sizerént pediglen magok ki-űresítése, és könnyebbítése, mivel repülésekben szokták magokat főképpen ki-űresíteni; rész sizerént még-is a' rajgyenge méhecskéknak vidámulások, és száradások.

80. Noha ugyan az első rajnak jelei bizonytalanok, és nem könnyen veheti ember

ember észre, mikor akarja a' mag méh első raját bocsátani; mindazáltal ha reggel, 's estve alól a' kosárban, és az oldalán kezdenek heverni, és mind a' szóló gerezd csüggeni, igen nagy jele szokott lenni készületeknek. Ellenben, ha csak hevernek, jele annak, hogy nem fognak eresztetni.

81. Nem úgy a' másod rajjal, mert ezt bizonyosan észre veheti az ember, ha reá vigyáz; mert mint egy nyolczad, kilenczed tized nappal-is elébb, vagy később (a' mint érkezik a' mag méh, 's az idő engedi) az elsőnek ki-jövele után, keserves, vékony énekléshez, mint egy búcsuzáshoz kezd az ifjú Anya méh, mint ha ugyan engedelmét kérne a' régi Anyától, hogy engedne neki világofságot, 's népével el menni, melyet kivált estve meg-halhat az ember, ha reá figyelmez. Hogy ha pedig a' régi Anya, az újnak, 's iffiúnak kérésére hasonló énekléssel meg-felel (noha két nap-is el-járat maga után) jele, hogy enged az iffiú Anya kérésének, és minél hamarább el-várhatod a' rajt De ha a'

régi Anya méh, ennek kérésére csak halgat, és nem felel, jele, hogy az iffiú új Anyának bizonyosan meg kell halni; mert nem akar többet ő erefzteni, rajzani.

82. Másod raj után, néha harmad-is szokott egy kosárból ki-jöni, és ezt harmad negyed napján ki-fzokta kergetni a' mag méh, néha más nap-is mind gyárt, és éneklésével, bútsúzásával jelt-is szokott adni.

83. Midőn már látod, hogy el-közelgetett az erefzésnek ideje, azon légy minden módon, hogy a' rajhoz illendő jó kosárt készíthess, az idején való rajt, ha nagy, bé-foghatod más-fél vékás kosárba, de ha kisdéd a' raj, csak egy vékásba, valamint a' Julius elein bocsátott rajt-is, hanem ha két nagy raj egybetalálna szállani.

84. Mikor erefzteni akar a' méh megzúdul az egész kosárba, ide s'tova futkosni kezd, azonnal tódul-ki a' kosárlyukán, el annyira, hogy majd egy ölynyire esik némellyik a' kosártól. Az Anya pedig csak nem mindenkor utóllýára

ra jö-ki, mikor már elegendő népe legyen, és több nem akar lenni, néha ugyan elébb, néha hátrább jö-ki, hogy sem mint az egész raj, de ugyan mi-helyt ki-fzall az Anya, kórnyül fogják a' méhek, késérik, 's követik, de ugyan csak a' kosár elöl meg-nem indul addig, míg az egész raj ki nem jö a' kosárból, az után kezdenek osztán fel-fzallani, lakó helyről gondolkodni, 's megfzallani.

85. Mihelyt a' méh ki-veri raját, és kosárba nem fzállíthatod, hanem más helyre fzáll, azonnal légy rajta, hogy bé-foghasd (mellyre mindenkor egész készülettel kell lenned) mert különben vagy más erefzt, és reá fzáll az előbb-nire, vagy pedig könnyen fel-kerekedik, néha el-is fzőkik, 's ha szintén újra fel-nem kerekednék-is, meg-fúja a' fát, és bajofabban veszed azután le rólla. Ha pedig addig más-is találna erefzteni, míg ezt bé-fogod, takard-bé azt ruhával, melly akkor akar ki jöni, míg ezt bé-fogod, azután bocsásd-ki a' bé-takartatt, bé takarván a' bé-fogottatt, hogy reá ne

szálljon. Ha pedig az elsőre akarna erővel szállani, tégy mellé üres kosárt, ha szerencsés lélsz, meg-történik, hogy az üres kosárba - is bészáll a' más mellett

86. A' méh első raját bocsátván, ne gondolly ama régulával; *Az here him méh lévén, kár idő nap előtt meg-ölni.* Mindgyárt, vagy más nap az here fiaktól tisztítsd-meg méhedet, fel-fustolván a' bogarat, a' hol here fiasítást látsz, jó éles méhész késsel metéld-el a' fejeket, meg-hagyván mindazonáltal egy keveset, és le nem nyaggatván mind. Harmad raját ha bocsátta, ismét hasonló képpen cselekedgyél, de meg-lásd, hogy az here fiúnak csak a' fejét szedd-el, mert ha mélyen metéled a' lépet, meg-irtózik a' méh, látván nagy romlását, és nem léfszen ferény a' fiú csinálásban, 's a' méz hordásban. Az here fiúnak pedig ismértető jele, az ő feje, mert ki-ül a' lép közül mint fél borsó, és nagyobb-is háza mint a' méh fiúnak.

87. Hogy ha olyan helyre talál szállani a' raj, a' mellyhez közel az előtt két harmad nappal rajt fogtál-bé, midőn

azt.

azt-is bé-fogod, leg alább három ölnire tedd az előbbeninek helyétől, mert harmad napig - is el-bolyong némely méh azon az helyen, mellyről bé-fogták, 's bátron bé-mennek azon kosárba, mint hogy azt magokénak lenni állittják, 's az új raj le öli őket, mintha ugyan el-lenseges képpen mentek volna reája.

88. Ha Sz. János nap után két, három héttel talál a' méh erefszteni, annál is inkább ha későbben, leg-jobb újra haza hajtani, ezen mód szerént: Fogd-bé egy üres kosárba, estve későn üsd-ki a' régi kosára alá, hogy ha ismét ki találná verni, nem különben bány véle, mind addig, míg meg-szűnik. De hajól reá vigyázol az Annyára, meg találod, vedd el tőlle, többé ki nem szál. Vigyázz reá, és vedd eszedbe, hogy ha a' mag méh, melly ilyen későn erefszet különben jó, és felesed magával maradt, jobb ha annak olly késői raját, más szegény gyenge raj közé hajtod, az előbbeni mód szerént, mert a' kettőből jó léfszen.

89. Minekutánna bé-fogod a' rajt, és bé takarodván el-csendesedett, hogy egy bogarat sem láthatfz, vedd-fel szép csendesen, hogy le ne hulljon a' méh, vidd el a' méhes kertbe, és tedd el-készített helyére, de meg-lásd, hogy távúl vidd a' bé-fogott rajt az Annyok méhtől, mert könnyen visszfa mégyen régi kosarába még lábón-is, hogy észre sem veheted.

90. A' méh mindenkor nyólcz óra kor dél előtt kezdi az erefztést, és négy óráig dél után szokott rajzani; de legjobb idő az erefztésre tizen egy órá-tól fogva, egy óráig dél után szokott lenni.

91. Szinte olly idejü méh szokott lenni a' raj közt, mint a' mag méh közt, mivel rajzáskor egy aránt jó-ki mind az öreg méh, mind pedig a' raj, 's nem szokták osztán külön külön csoportra verni magokat. Hogy ha mindazáltal egy Anyánál több talál lenni, meg történik, hogy több felé-is száll a' raj.

92. Szorgalmatoskodgyál bár, és nyughatatlankodgyál, de ha egyszer s' mind

s' mind két első rajt találak erefzteni, semmit nem használsz, mert gyakrabban egybe fognak menni, 's szállani. Mindazonáltal próbáld, fogd - bé két üres kosárba, kik-is hogy ha az Annyok egymástól el-vált, meg-tognak külön maradni, hogy ha pedig az Annyok egy kosárban vannak, a' méhik sem maradnak-meg külön, a' mint-is mindgyárt akkor észre veheted, ha együtt, vagy külön vannak az Anyák, mert a' hol Anya van, csendes zengésben maradnak a' méhek, de a' hol Anya nints futkosással jelentik árvaságokat, ki 's be járnak szokás felett nagyobbban zengnek, meg-sem maradnak Anya nélkül. Mellyre nézve, hogy ha újjóbban ószve mennek, üsd-le szép, tisztá, -por nélkül való földre, tedd reá a' két üres kosárt, a' kosár alá három négy darabb kövecskét, vagy fát tévén, mellyek a' kosárokat fen tartásák két három újnyíra, seperd valami seprő tollúval, vagy csomó fufel egy részét egyik, más részét másik kosár alá. Ha még-is ugyan csak egybe mennek, adgy jó nagy kosárt nekik, hadd.

hadd-el, ne bajoskodgyál vélek heába.

93. Ha történik, a' mint-is sokszor meg-esik, hogy a' méhek felesen eresztenek, úgy hogy egyiket bé nem foghatod, 's a' másik ereszt, hogy egyik a' másikra ne szálljon, akár veres, akár fekete posztót teríts az elébb meg-szállott raj mellé közel, avagy terítsd-bé véle, reá nem száll, a' czondra-is jó, ha egyéb nincsen.

94. Mikor pedig kettő akar egyfzermind eresztetni, hajókor észre veheted, egyiknek állj eleibe, babirkállj a' földön előtte a' míg a' másik ki-veri, másnapra hadgya ez az eresztést. De ha későskén találsz eleibe állani, heába való, mert meg nem tartod, lábaid között, és fejedén által-is ki-veri; fúja, 's kergeti.

95. Ha meg nem akar szállani a' raj, avagy éppen el-kezd menni, a' merre indul, tuis arra hamarsággal vedd eleit, puskával lövöldözz, vagy kenderből font ostorral csattogás, avagy hány vizet eleibe, meg-ijed, visszafordul, és
meg-

meg-száll. Erre szolgál ha dobot verisz, csengetsz, vagy fehér kendőt lobogtatasz előttök; de utánok, vagy a' csoportnak közepén semmi lármát ne tégy, mert még jobban mégyen.

96. Meg-történik néha, hogy a' raj két, 's több csoportra-is veri magát közeleg máshoz (de ez ritkán történik meg az első rajon) rendszerént való oka pedig ennek az: Mint hogy sok vezére, Anya szokott lenni, úgy mindenik a' maga népét külön külön szándékozik vezetni. Mellyre nézve fogd-bé először a' leg-nagyobb csomót, tedd le közel a' más csomóhoz, a' több csomót rázd valami hitván kosárba, 's abból hajtsd ama jó kosár alá, és őszve fognak menni mind.

97. Meg-történik az-is, hogy némelly része ismét, az előbbeni helyére visszafordul, rázd-le ismét, és tégy azon helyre egy csomó székfűvet, vagy ür-mót, avagy egyéb a' félét, füstöld meg jól az helyét, vagy fekete, veres posztóval takard-bé, azonnal el-otzlanak,

és

(64)
és a' magok társaihoz visszafognak
fietni, 's többé oda nem szállani.

98. Néha úgy-is bántam véle, hogy
ha igen fen, vagy a' fának vastag ágára,
avagy derekára talált a' raj szállani, vet-
tem egy rostát, vagy kosár darabot,
abba fogtam a' rajt, le-hozván szép gyen-
gén a' jó kosárba ráztam belőle, azután
estve az helyére tettem.

99. Ha valamelyik a' bé-fogott rajok
közül el akarna menni, mellyet észre
vehetsz, mert az el-menni szándékozó
raj, pergéssel jár, hirtelen, rend kívül
zeng-bé a' kosár lyukan, látván azt,
hirtelen dugd-bé a' kosár lyukát, a' ki
kin maradott, hadd fáradgyon-meg, ezek
meg-fáradván, bocsás többet-is ki, de
nefokat, az-is hadd fáradgyon-meg, a'
többikkel-is e' szerént cselekedgyél. Hogy
ha pedig harmad napig a' bé-fogott raj
kosárában meg-marad, ha annál sebeseb-
ben jár-is ki 's bé, ne igen féltsd az el-
menéstől.

100. Más mód is találtatik meg-tartá-
sában, hogy ha a' bé-fogott raj el akar-
ná hadni neki adott jó hajlékát, 's ké-
vén-

(65)
vanná követni bújdosását; dugd-bé a'
ki-járó lyukát, kitsinnég emeltesd fel,
fűstöt tévén alája, hadd bádgyadgyon-
meg, hogy szárnyán ne repülhesse, az
után vedd ki a' fűstöt.

101. Vedd eszedbe az elmenni szán-
dékozó méhek felől, hogy ha ki-szálla-
nak kosárokból, és meg-szállanak annak
rendi szerént, fogd más kosárba, estve,
ne az ellőbbeni, hanem más új helyre
tedd; mert vagy a' kosárt, vagy az hel-
lyet bizonyosan nem szerették. Történt
én velem, hogy annak módgya szerént
el-készített jó kósárból még az nap ki-
szállott a' jó raj, de ugyan csak a' ko-
sárt jól meg-mézelve, 's semmi ki-ve-
tött-benne nem találván, azért arra való
jónak itélvén, ismét belé fogtam, de
más nap alig jött fel a' nap, mindgyárt
újra ki-szállott, akkor más kosárba fog-
tam, 's meg-maradott, amazt pedig jól
meg-visgálván, nem találtam egyéb fo-
gyatkozást benne, hanem mikor meg-
perfeltem, a' csupjában a' veszfő közé
szorúlván egy pókotska, oda égett, az-
is volt az oka, hogy kétszer el-hagyta
E a' méh,

a' méh, mert azután rajt fogván belé, szépen meg-maradott. De úgy-is jártam, hogy ki-szálván a' raj előbbeni kosárából, más nap újra fogtam, és estve csak az előbbeni (az hely kevés lévén) helyére tettem, más napra juttván, ki-szállott megint - és újra is-mét más kosárba fogtam, meg-nézvén, forgatván jól a' kosárokat, leg-kissebb hibát, fogyatkozást sem találtam benne, nézvén azért az helyet-is az hová tettem volt, 's meg-ásván a' földet, békát találtam ott. Azért, hogy ha kí talál szállani rajodd, fogd más kosárba, 's tedd estve nem az előbbeni, hanem más friss helyre.

102. Ha az ágon méh talál maradni a' raj közül: mellyet bé-fogtál, és más nap akkor találsz reája, mikor el-akar menni, hirtelen üsd-meg az ágról, ismét visszafizál, akkor üsd-le hirtelen egy kosárba, 's meg-marad, 's estve későn add-meg társainak, alája útvén, meg-békélnek, 's maradnak.

103. Néha a' mag méh mikor ereszt, és a' raj szárnyára kell, nem távozik-el,
vagy

vagy ha el-mégyen-is, de ugyan csak visszafizál tér, és száll a' mag méhre, ezt főképpen okozni szokta, az méhnek (mellynek a' rajt kellene vezérelni) elveszése, mellynek ha szárnyaiban fogyatkozás, csonkulás vagy on, repülésében a' kosár előtt le-esik, 's ha szinte a' kosártól tovább repül-is, ugyan csak el-fáradván, népet sem vezetheti, sem utánna nem mehet. Mellyet könnyen észre vehet a' Méhéfz, mert nem repülnek a' méhek olly csoportosan, ha az Annyok oda van, sem nem annyira távoznak előbbeni kosároktól; de ha meg-szállanak-is, és bé-fogod, leg-első szorgalmatósága a' rajnak, hogy mindgyárt Annyát fel-keresse, kit ha nem találnak, meg-jelentik a' gazdájoknak szómorú süfogásokkal, 's zengésekkel, hol mind meg-némulnak, 's halgatnak, hol egy-fzersmind újra kezdik síralmakat, lármával, 's háborodással ki 's bé nyargálnak, repdesnek még a' kosár oldalán-is, úgy sírattyák, keresik el-veszett Annyokat, mellyre ha szaporán reá nem találnak, visszafizál térnek előbbeni kosárba, vagy

más azon nap botsátott rajra mennek. De ha keresésekben meg-talállyák az Anyokat, mind oda szállanak, ha pedig az ember vigyázkodván meg-talállyá, s' befogott siránczó raja közé botsáttya, tapasztalható csendeséget, vig tapsolást mutatnak. Mellyet igen szükséges, hogy a' szorgalmatos méhész keressen, fel-is talállyá mert nincs egyedül (ha csak fetske, vagy veréb el nem ragadta) mivel azok, kik el-esését észre vették el nem távoznak, készek véle edgyutt ott meg-is halni.

104. Juniusban, és Juliusnak első hetében-is meg-lehet a' jó mag méhnek engedni, hogy hármát erefszen, de az harmadik rajok ritkán szoktak csak magokra jók lenni, azért kettőt, még hármát-is őszve kell ütni, melly őszve ütést így vihetisz véghez: Mihelyt fetétedik az idő, végy egy rostát (ha csak gödröt ásiz-is meg-lehet) tégy reá két egy újni vastagságu rövid pálczát, tedd melleje azt a' rajt, mellyet szaporítani akarisz, azután vedd azt, a' kit

kit ki akarisz kergetni, tedd a' rosta; vagy gödör felibe, üsd meg kétfézer, háromszor az oldalát, és mindgyárt nagyobb részint le-hull a' vék, ütögesd mind addig míg egészen le nem hull, azután tedd reá másikat, mellyett szaporítani akarisz, fel-mennek, de ha mindgyárt fel-nem akarnának menni, kényszerítsed a' fel-menetelre seprő tollúval, vagy valami leveles ággal sepergetvén, izgatván, és csendesen fel-fognak menni. Ugy-is bántam vélek, nem jártam még rosta után, hanem ha földön állottak méheim (mert a' rosta, és gödör akkorra való, mikor deszkán állanak a' kosárok) fogtam azt, mellyet szándékoztam szaporítani, 's félre tettem, azután a' másiknak kosárát amannak álló helyéhez jól oda ütöttem egyfézer, 's ha még bogár maradott benne, kezemmel az oldalát vervén, ki-ráztam, azonnal két fátskát tettem a' le hullott bogár közé, 's hirtelen reá tettem az fátskákra az előbbeni kosárt, 's szépen felmentek. Hogy ha még-is valami ke-

vés bogár meg-maradott az más üres kosárban, seprő tollúval eleibe hajtottam amannak.

105. Két kis rajt nappal egybe ne üfs, mert egy az, hogy nagy vér ontás léfzen; egyik a' másikat kezdi üldözni, ölni, 's vesztegetni, más az, hogy ritkán keruli-el, hogy meg ne anyátlanodgyék, hanem estve, ejtőzka egybe békellenek, 's jó rajléfzen.

106. Két szegény rajból őszfzel így csinálly egyet jót: A' szegényebbnek mehét lépestől vedd ki, a' bogara hadd mennyen visszsa kosarába, estve üsd-ki akár a' más raj alá, akár más mag méh alá; a' mézét pedig lépestől a' másik szegény raj kosarába szegezsd-fel, éz-zel, és a' magájéval ki-telel, 's jó léfzen.

107. Ha azt akarod, hogy rajod munkás, és jó légyen, minekutánna bé-fogod, és estve helyére vitted, ne sajnáld egy kevés égetborral, vagy bo-rotskával-is meg-párolni. Így tudni-illik: meg-melegítvén jól tűznél az éget-bort,

bort, vagy bort, teríts-bé egy darab ruhával az edényt, hogy belé ne hullyanak, tedd a' kosár alá, annak pára-ja őket hadd járja-meg, ne felly, hogy el-hadgyák a' kosárt, mert nagy kedvet találtál előttök.

108. Ha el-botsátotta a' méh rajait, és nem akarod, hogy többet ereszfzen, az Anya házait vagdald-ki, mellyet meg-ismérhetsz a' lép széllyein, és mélyebben-is a' hol szakadozott, csonkás a' lép, mert úgy csügg, mint egy makk. Ha az első raj után egy héttel, vagy elébb le-szeded, nem ereszt többet, de ha a' második raj után tördeled-le, az harmadik rajt még-is el-bócsáttya, ha szándéka volt a' méhnek többet rajzani.

109. Ha aztakarod, hogy tellyeséggel valamelly méhed azon esztendőben ne ereszfzen, rajzásnak idején végy-ki egy, két darab lépet a' kosárából, és azon esztendőben nem fog eresztteni, az ürésítést pedig meg-tölteni el nem mulattya.

110. A' rend kívül való száraz, és szeles némelly esztendőben, fok mag méh, ha bátor leg-több rajjal birjon-is, még sem akar erőszteni, mert minekutánna hosszafon várakozott volna az időnek változására, az heverésnek adta magát, és feles takarmányától nem akar meg-válni, 's máshoz újra kezdeni. De néha attól-is meg-esik, hogy Anyát nem öntöttek, 's nints a' rajt ki vezérellye, mert a' régi Anya vélek nem akar ki-menni, amazoknak veszedelmére.

111. Nagy Bóldog Afzszony nap után csak hamar, ha deszkákon tartod méheidet, környül tapasztad téhén ganajjal a' kosárt, ha pedig földön tartod, jól be-csinályad az allyát, és kissebre szorítsad a' lyukát, hogy csak két méhecske férjen-ki egyszer-smind, úgy sem a' tolvaj méhek, sem a' darás (mellyek akkor kezdenek hatalmaskodni) olly könnyen hozzájuk nem férnek, 's az idő-is hivesedvén melegebben léznek.

IX. R É S Z.

A' Méheknek Ellenségiről.

112.

Meg-adhattya ember ugyan méheivel való minden féle bánásnak módgyát, de ha ellenségit nem tudgya, és azok ellen nem áll, nem fogja tapasztalni bóldoguláfokat, 's izapórodáfokat. En a' mint vékony experientiam engedte, tizen-négy kiváltképpen való ellenségit tapasztaltam a' jámbor méhnek, kiknek mint állottam ellent, másokkal is örömeft közlöm.

113. Első ellensége a' Méhnek a' Méh. Midőn a' méhek kívül vannak az ő munkájok körül, igen szelideknek, és csendefeknek mutattyák magokat, 's nem veszekednek, elég nyereségnek tartván, hogy a' szép virágokat járhatyák. Ellenben a' kosárban gonofzak, irigyek, és mérgefek szoktak lenni, nem ugyan ház népei, hanem mások ellen. Vagy a' magad ir he rontya a' magadét, 's másét, vagy a' másé prédál.

(74)

dállya, 's hordgya a' tiédet. Mellynek így álhatsz eleibe.

114. Ha méhedre rontott a' másé, vagy magadé, leg-jobb ollykor ki-járó ajtócskájokat szorofabba csinálni, úgy hogy leg-felnyebb egyszerre két bogár meheffen-ki 's bé a' kosárba. Hogy ha ezt el-mulattad Nagy Bóldog Ászony nap tájban, és már egymást rontják, mindenféle őszve szedett gazból, és vizes szalmából csinálly füstöt, füstöld a' sebesen ki-járó, merakodó, és veszekedő méhet, még vizzel-is öntöz-vén. Hogy ha még-is tart a' veszekedés? rekezd-bé őket, és azokra, a' kik kinvannak, és a' kosár oldalára, csomó-fodnak, önts vizet, meg-ládd, hogy egy ora alatt, ha bé sem mehetnek, ki-vul-is nagy alkalmatlanságot szenvednek, el fognak távozni. Minekutánna ezek el-távoztak volna, nap le-mente után, nyisd-ki a' kosárt, valamennyi tolvaj méh életben meg-maradott (mivel ben-is nagy veszekedés volt az alatt mind haza mennek. Visgáld-meg

azu-

(75)

azután, 's ha észre veszed, hogy csak kevés méh maradott abba a' kosárba, mellyre rontottak volt mások, heában valóminden fáradságod, mert vagy egyszer, vagy mászor el-fogják hordani, ha el-nem hordanák-is, fel nem fogják többé magokat venni.

115. Hogy ha a' kosárban mind méh, mind pedig méz feles maradott, dugdod-bé minden leg-kissebb lyukait a' kosárnak, ne-is hagy nagyobb ki-járó lyukat, csak az hol egy toll bé férjen, oda-is tégy egy darab, négy újni széles, és hosszúságú deszkát, mellyen hadd veszekedhesenek, mivel minden igyekezettel azon léfznek, miként jöhesse-
senek-ki a' viadalra, 's a' tolvaj méhek-is miként meheffenek-bé a' prédálásra, állani fognak kívül a' kosár oldalán. 'S illy vigyázásra leg-alább hét nap ké-vántatik.

116. Ha így el-nem távoznak egy mástól, 's meg-tutod, hogy a' magad méhe szándékozik rontani a' magadét; ismérd-meg, mellyik jár a' másikra, melly-

mellynek meg-ismértető jele, ha meg-
hinted lisztel, és ha erőssen járnak,
mind a' kettőt emeld-fel, a' mellyik
erősebb, az nehezebb, a' másik pedig
szegényebb, 's ennek a' szegényebbnek
fűtöld-meg a' lyukát, de fel ne for-
ditsd, a' nehezebbet pedig fel-fordít-
ván, fűtöld-meg jól, míg meg-bád-
gyad, azután tedd helyére. Ezt több-
ször-is cselekedheted, ha ugyan csak
prédálásnak adgya magát.

117. Az-is fog használni, ha a' ma-
gad - é rontya a' másikat, hogy ha egy
kést, vagy nyársat veréz által mézes
lépén a' kóborlónak, hogy meg-sebe-
ledgyék a' méze két, három helyen,
míg magát abból tisztogattya, gyakran
el-felejtí a' kóborlást.

118. Ha ugyan csak egybe veszvén
egy mást rontyák, tégy az erősebb-
nek kosarába lépei közé egy jó marok
mohát, dolgot adván el-távoznak. A-
vagy ritka szitán szitály fővényt, an-
nak korpáját el-öntvén, vedd lángját
sűrű szitába, szitáld-ki a' porát, és a'
mi

mi a' szitában meg-maradott, vész a'
kóborló méhek közé egy jó marok-
kal, így-is dolgot adván nekik meg-
szűnnek a' veszekedéstől.

119. Ha pedig a' más ember méhe-
szokot a' tiédre, végy egy darab veres
posztót, 's kend-meg jó avas disznó
hájjal, azután szegezd-fel méhed kosá-
rának lyukán fellyül, úgy hogy alsó
széllye a' posztónak hadd érhesse ki-járó
ajtócskáját a' kosárnak, ha még erőssen
a' tolvaj meg nem este méhedet, el-tá-
vozik.

120. Észre vévén, hogy a' másé erőf-
sen rontya méhedet, dugd-be ki-járó
lyukát egészlen, hogy csak egy bogár
se jöhessen-ki (ezt pedig este későn)
azután ki-tanúlván, mellyik gazdának
méhe a' kóborló, tiltsd-el, mert tar-
rozik tolvaj méhét el-fogni, egy hétig-
is bé-zárva tartani, 's akkor-is méhe-
inek dolgot adni, hogy a' kóborlást el-
felejcsék, és ha néked kárt tett, meg-
fizetni kételen. Kétszeri, 's háromszori
intésed admonitiód, és prótestatiód u-
tán,

tán, ha el-nem fogná, így bány vele. Szép lágyan csinálly egér maszlagos mézet cserépbe, a' melly kosárt az idegen méh prédál annak ellötte való éjtszaka bé-rekefztvén, tedd más helyre; de ki ne bocsásd, még a' közel való magad méheit-is, tégy egy üres kosárt a' sérelmes helyére, az alá rejtven a' maszlagos cserepet, el-hordgyák ugyan a' kóborlók, de veszedelmekre, mert vagy még haza mentekben, vagy kosárokbán hogy bé-lépnek, el-vesznek, döglenek, és hullanak. Avagy csinálly élesztős mézet, hasonló képpen bánván vele, ezt is el-hordgyák ugyan, de a' nyakas ember mézet lépestől a' föld ifszá-meg. Ha az üres kosárt belől meg-mézeled, belé gyűlnek a' tolvaj méhek, és ha hirtelen szalma tüzet tézfesz a' kosárhoz közel, fel-perselheted. Mindazonáltal lstenre, és lelkedre vigyázz, mert ha nem admoniárod a' kóborló méh gazdáját, 's ezeket cselekeded méheivel, nagyon vétkezel, és kötelefztetel a' restitutióra.

121. Hogy ha nem tudod, mellyik légyen a' tolvaj rabló méh, dugd-bé a' kosár lyukát, hintsd-meg azokat a' méheket lisztel, mellyeket ide ki látsz, 's vigyázz reá, mellyik kosárba fognak menni, ha pedig egyikbe sem mennek a' meg liszteltetett méhek, bizonyos lehetfz benne, mert másé a' kóborlás. Menny-el azért a' kire leg-nagyobb gyanúd vagyon méhes kertibe, visgáld, és nézegesd-meg jól, kivált azokat, mellyek erőfsebben járnak, 's reá találfsz. De jó reggel-is, ha figyelmesfz, meglátod, melly telől jó a' tolvaj.

122. A' tolvajlásnak leg-jobb ideje ófsz, és tavaszfzokott lenni, rend szerént Augustusnak a' végén, elébb-is a' száraz esztendőben, mind addig, mig bé-zárattatnak télre; és tavaszfzal mihelyt ki-rakod, mind addig, mig a' böv virágideje el-érkezik.

123. A' méhnek a' gazdaga fzkott tolvajkodni, és a' szegényit rontani, kivált az olyan kosárokat, mellyek fokot eresztettek, nyáron által fokot raj-

(10)
... és fő képpen azokat, mellyek-
nek vezérek elvesztett, és meg-anyátla-
nottak, mert ezek félelmefek szoktak
lenni az ellen állásban: de ha vigyázó
ferény méhre talál a' tólvaj, fel-tett szán-
dékáról könnyen le-mond. Először csak
egynéhány megyen próbára, az-is oroz-
va, azután ha láttya bődögülését, népe-
sebb erővel jelenti meg magát és, ha u-
gyan erős ellent állókra nem talál, olly
nagy fokasággal tódúl-bé, hogy minden
ellen-állást haszontalanná téfzen, fél,
vagy egy nap el-végezi amannak rom-
lását.

124. A' méh egymás között véghez
vinni szokott verekedésekben fülánk-jok-
kal csak egyet, de fogokkal húszat-is
veszt egy el, midőn az ő ellenségének
szárnyait hirtelen el-harapja, meg-
csontkíttya, csontyait őszve tőri, és
azért nyárban szárnyokban csontkított,
földön mászkáló méhek ellenségek.

125. MASODIK ellensége a' szegény,
méheknek a' *Darás*. Ószszel fok szeren-
sétlenségbe szokta hozni méhedet a'
a' darás,